

Др Александар Раковић, виши научни сарадник
Институт за новију историју Србије, Београд

МИТРОПОЛИЈА ЦРНОГОРСКО- -ПРИМОРСКА И СРБИЈА

– кратак преглед –

Више од две деценије (1997–2019) трајало је противречно одмеравање снага између Српске православне цркве у Црној Гори и Демократске партије социјалиста. У неким периодима су били коалициони партнери (1997–1998), било је и разумевања (2006) и међупериода несугласица, кохабитације, невољне толеранције до коначног судара (2019–2020). Ти односи Митрополије црногорско-приморске и Ђукановићевог режима су углавном познати и окончани су изборном победом коалиција које су се залагале за очување имовине Српске православне цркве и за њен опстанак на осамсто година дугим канонским територијама у Црној Гори.

Међутим, ни односи Митрополије црногорско-приморске с Републиком Србијом нису били једноставни, с тим што је постојала суштинска разлика у односу на Црну Гору. Наиме, Србија никада није имала намеру ни да уништи ни да покори Митрополију црногорско-приморску. Ти односи са Србијом, када су бивали добри или лоши, везивани су за однос митрополита црногорско-приморског с челницима власти у Београду, као и Амфилохијево политичко деловање које је произишло из идеолошких разлика, страначких склоности или личних несимпатија.

Током трајања одбрамбено-отаџбинског рата Републике Српске Крајине и Републике Српске, митрополит Амфилохије несебично је давао подршку Србима запа-

дно од Дрине. Када је СР Југославија 4. августа 1994. увела блокаду на Дрини, како би приморала власти Републике Српске да обезбеде јачу сарадњу у проналажењу мировног решења за окончање сукоба у Босни и Херцеговини, Амфилохије није имао дилему да је званични Београд том блокадом издао Републику Српску.

Митрополит Амфилохије био је учесник протеста коалиције „Заједно“ и студената који су се 1996. и 1997. залагали за признавање изборних резултата на градским и општинским изборима у Републици Србији, када су републичке власти на челу са Социјалистичком партијом Србије извршиле изборну крађу и отеле победу опозицији. Протесте је предводио чак и пиштаљком као симболом тих демонстрација.

У свим тим несугласицама с Милошевићем било је и Амфилохијевог антикомунизма, новонагомилаваног незадовољства због исхода грађанског рата у Југославији (1995) и изборне крађе на градским и општинским изборима у Републици Србији (1996). Могуће је да је ту било још нечег, но Амфилохијев опозициони став према Милошевићу био је изричит, било да је реч о подршци Радовану Караџићу у Републици Српској или коалицији „Заједно“ и студентима у Републици Србији – који су једни другима идеолошки били до краја супротстављени. Митрополит за то није марио јер му је циљ био да Милошевић падне с власти.

Кулминација Амфилохијевог отпора Милошевићу била је подршка Милу Ђукановићу против Момира Булатовића на председничким изборима у Црној Гори 1997. и подршка Демократској партији социјалиста на парламентарним изборима 1998. против Социјалистичке народне партије и Српске народне странке које су се залагале за чврсту везу с Београдом и заједничку државу са Србијом. Стога се Милошевић као председник Србије и СР Југославије пасивно држао према каснијим напа-

дима црногорског режима против Митрополије црногорско-приморске. Међусобни однос Милошевића и Амфилохија био је до 5. октобра 2000. испуњен крајњим неповерењем.

Међутим, након Милошевићевог хапшења 2001. односи су почели да се поправљају. Амфилохије је 21. јуна 2001. посетио Милошевића у Окружном затвору у Београду и поклонио му Свето писмо с посветом. Тај однос се силом прилика додатно побољшао када су српске власти на челу с премијером Зораном Ђинђићем испоручиле Милошевића Хашком трибуналу на Видовдан 2001. Амфилохије је то одмах прокоментарисао реторским питањем „Па зар на Видовдан?!“ а касније је рекао: „Реч је о срамном чину који није смео да се догоди“.

Амфилохије је од тад имао резерве према Ђинђићу, док је с друге стране с југословенским председником Војиславом Коштуницом имао срдачне односе. Упркос томе, Амфилохије је 15. марта 2003. одржао дирљив говор на посмртном одру Зорана Ђинђића, за ког је рекао да је „у моменту најдубљег понижења свога народа, на обреновићевски начин испружио руку братску, братскога мира и помирења Европи и свету“. Злонамерна су тумачења да су се митрополитове речи „Ко се мача маши, од мача ће и погинути“ тада односиле на реваншизам Ђинђићу за Милошевићев изгон у Хаг.

Тај чин изгона остао је дубље урезан у митрополитовом сећању. Амфилохије је Милошевића посећивао и у хашком затвору. Милошевић је од њега тражио да буде сведок на суђењу, што митрополит није прихватио због сутестије патријарха Павла да му то није потребно. Амфилохије је рекао да се тим поводом огрешио о Милошевића, који је, каже митрополит, „остао у верности косовском завету“ јер „није прихватио уцену из Рамбујеа“. А о односу власти проистеклих из Демократске

опозиције Србије према Милошевићу, Амфилохије је рекао: „Срамота је како се држава Србија понела према њему и његовој породици“.

Митрополит Амфилохије је одлучио да се 2013. „исповиједи“ у Лијевој ријеци на посмртном одру Слободановог старијег брата Борислава Милошевића. Тада је поред осталог рекао: „Слободан Милошевић је записао себе у књигу вјечног живота и у памћење неизбрисивим словима. Слободан Милошевић, који је на Видовдан послан на хашко бесуђе и чији је живот и животно дјело било у духу великомученика косовског Лазара. Видовданско и Лазарево житије је и житије и крај Слободана Милошевића.“ Даље, „Слободан Милошевић остаће записан златним словима у историји Црне Горе и Србије, односно српског народа, као човјек који се до посљедњег издисаја жртвовао“, а „жртва његова је благородна. То је жртва која не може бити избрисана, као ни његов витешки подвиг против повампиреног нацифашистичког духа у Европи и на Балкану“.

Но, док се од Милошевића опростио овим дирљивим речима, Амфилохије је у новом српском премијеру Ивици Дачићу нашао нову личност коју треба прекорити. С тим у вези, када је реч о Дачићевој влади, владика Амфилохије је 10. маја 2013. на Тргу Републике у Београду служио литургију за упокојење тог састава владе, због односа према Косову и Метохији. Дачић је две недеље потом срео митрополита Амфилохија на Опленцу и казао му: „Ви ме упокојисте, а ја сам вас крсао“. Та заупокојена литургија тумачена је касније као перформанс. Да није било тако, заупокојена литургија и опело живим људима морали би бити тумачени као најстрожи црквени прекршај.

Амфилохије је најоштрији био према Вучићу ког је у јануару 2018. оптужио за издају Косова и Метохије, после Вучићевог предлога за разграничење између Срба

и Албанаца. Митрополит је након тога први пут добио оштар одговор када су му се супротставили Вучићеви сарадници. Највероватније је да митрополит није очекивао такав одговор јер је, када је реч о Србији, навикао да даје ударце али никада да их прима. Тај одговор као да је разјарио јавност у Црној Гори, притом јавност која је већ две деценије о Србији слушала само лоше. Када се на то надовезао револт дела свештенства и верног народа Митрополије црногорско-приморске због речи упућених против митрополита, реакција која је била усмерена против званичног Београда претворила се у „савршену олују“. Као да није било свести да ће таква реакција појачати антибеоградске и антисрбијанске ставове и неминовно одаљити српски народ који живи у Србији и Црној Гори.

Међутим, усвајање антицрквеног Закона о слободи вјероисповијести у Црној Гори у децембру 2019, којим је Српској православној цркви требало да буде одузета имовина а српска црквена јерархија истерана из Црне Горе, променило је односе црквеног Цетиња и званичног Београда. Било је нужно да сви Срби збију редове и помогну да се одбране српске светиње у Црној Гори. С тим у вези, митрополит црногорско-приморски Амфилохије и епископ будимљанско-никшићки Јоаникије посетили су 31. јануара 2020. председника Вучића у Београду. Тада је начињен први корак да се несугласице превазиђу како би се лакше заштитили српски национални интереси.

Чини се да су се Амфилохије и Вучић ипак коначно помирили 25. септембра 2020. на новом састанку у Београду, којем су присуствовали владика Јоаникије и председников генерални секретар Никола Селаковић. Састанак је уприличен после победе српског народа на парламентарним изборима у Црној Гори 30. августа 2020. али и срамног постизборног споразума Криво-

капић–Бечић–Абазовић од 9. септембра 2020, којим су се будуће власти обавезале да Црна Гора остаје привржена разбијању територијалне целовитости Републике Србије на Косову и Метохији и да у употребу неће бити враћени српски државни симболи Краљевине Црне Горе. Амфилохије је тада рекао Вучићу да га „сад боље разумије“, од кад је митрополитов кандидат Здравко Кривокапић потписао споразум којим Црна Гора још једном треба да призна једнострано проглашену независност албанске администрације на Косову и Метохији.

Митрополит Амфилохије је умео да се посвађа са српским властима у Београду, али је и те како био склон и помирењу. У тим сукобима је био строг, али није био злопамтило. То је била његова врлина, поред других бројних које је имао. Амфилохија је корона однела 30. октобра 2020, а патријарха српског Иринеја 20. новембра 2020. Српска православна црква је у кратком року изгубила два своја прва архијереја.

У Црној Гори су 27. јануара 2021. ступиле на снагу Измјене и допуне Закона о слободи вјероисповијести којима је заштићена Српска православна црква у Црној Гори и њена имовина. Али, тек предстоји да се види какви ће бити односи Српске православне цркве у Црној Гори са званичном Подгорицом и званичним Београдом. Иначе, током сукоба митрополита Амфилохија са Дачићем и Вучићем, све епархије Српске православне цркве у Црној Гори биле су без икаквих измена на буџету Републике Србије, као што је већ било утврђено док су на челу српске државе били Војислав Коштуница и Борис Тадић.

Неке последице сукоба црквеног Цетиња са званичним Београдом опстале су до данас и питање је како ће се решити. Током кризе око предлога косовско-метохијског разграничења, четири епархије Српске православне цркве имале су изражен политички став против зва-

ничног Београда: Епархија рашко-призренска, Епархија будимљанско-никшићка, Митрополија црногорско-приморска и Епархија захумско-херцеговачка. Међутим, само је у Митрополији црногорско-приморској, у мањем али утицајном делу свештенства, била изражена нетрпељивост према било каквим утицајима Београда у Црној Гори.

Нажалост, али сасвим очекивано, и после митрополитовог упокојења тај утицајни део свештенства Митрополије црногорско-приморске средње генерације – посебно на Цетињу, а мање и у Подгорици – наставио је да заговара двоидентитетски србоцрногорски сепаратизам у односу на јединствену српску нацију. То је проблем који ће убудуће извесно оптерећивати односе двоидентитетског србоцрногорског свештенства са српским свештенством и јединственом српском нацијом.

Србија до сада никада није исказивала своја очекивања од епархија, институција и установа Српске православне цркве у Црној Гори које су на буџету Републике Србије. Стога би исказивање тих очекивања било значајан корак и у уподобљавању односа Митрополије црногорско-приморске и Републике Србије. То питање ће извесно морати да сачека устоличење новог митрополита црногорско-приморског.